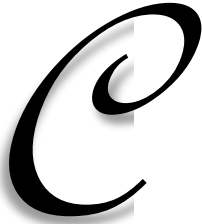

Iulian Mihai L. Constantinescu

*Concurența dintre libertatea de religie și libertatea de asociere
în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*

Iulian Mihai L. Constantinescu

*Concurența dintre libertatea de religie
și libertatea de asociere în jurisprudența
Curții Europene a Drepturilor Omului*

Iulian Mihai L. Constantinescu

*Concurența dintre libertatea de religie și libertatea de asociere
în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*

Pr. Conf. Univ. Dr.

Iulian Mihai L. Constantinescu

**Concurența dintre libertatea de religie
și libertatea de asociere
în jurisprudența
Curții Europene a Drepturilor Omului**

E I K O N

**EDITURA EIKON
BUCUREȘTI**

**EDITURA UNIVERSITARIA
CRAIOVA**

2023

Iulian Mihai L. Constantinescu

*Concurența dintre libertatea de religie și libertatea de asociere
în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*

Referenți științifici:

Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus (Arad)

Pr. Conf. Univ. Dr. Emilian Roman (Iași)

Cod ISBN 978-606-14-1904-3

978-606-49-0839-1

Iulian Mihai L. Constantinescu

*Concurența dintre libertatea de religie și libertatea de asociere
în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*

DESPRE AUTOR:

Iulian Mihai L. Constantinescu (*canonist și jurist*), preot conferențiar univ. dr., născut la 10 ianuarie 1978, în jud. Teleorman, localitatea Turnu Măgurele; Absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității din Craiova (2001); Doctor în Teologie, specialitatea Drept canonic, la Universitatea *Lucian Blaga* din Sibiu, cu teza *Căsătoria – Sfântă Taină a Bisericii și instituție juridică de dreptul familiei. Studiu canonic-juridic comparat* (2007); Absolvent al Facultății de Drept și Științe Administrative a Universității din Craiova (2010); Dintre studiile postuniversitare și stagiile de cercetare științifică: Studii aprofundate la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea din Craiova (2001-2002); Studii de masterat în Teologie, specialitatea Drept canonic, bursier la *Institut d'Études Supérieures en Théologie Orthodoxe – Chambésy/Geneva* (2002-2004); Bursier al Universității din Fribourg, Facultatea de Teologie Romano-Catolică, specialitatea Drept canonic (2004-2005); Doctorand la Universitatea din Fribourg, Facultatea de Teologie Romano-Catolică, specialitatea Ecumenism (2005-2006), bursier Pro Filia; Cercetări științifice în cadrul *Consiliului Ecumenic al Bisericilor* din Geneva și la *Institut d'Études Œcuméniques* din Fribourg (2002-2003; 2004-2006); Cercetări științifice în cadrul *Institut de droit canon et de droit ecclésiastique* al Facultății de Drept a Universității din Fribourg (2004-2006); *École de langue et de civilisation françaises* (ELCF) – Geneva (2002-2003); Studii de masterat în Drept public, la Facultatea de Drept, Științe Administrative și Sociologie, Universitatea *Ovidius* din Constanța (2011-2012); din 2021 – Conferențiar universitar titular la Facultatea de Teologie Ortodoxă, Departamentul de Teologie, Universitatea din Craiova, Disciplina Drept canonic; Membru în comitete de organizare ale manifestărilor științifice naționale și internaționale; Membru și colaborator în asociații și centre de cercetare naționale și internaționale de prestigiu în domeniul Dreptului canonic, dintre care: *Society for the Law of the Eastern Churches* (Viena, Austria; membru în Board din 2017), membru asociat al *Centre d'Etude et d'Histoire du Droit canonique*, CEHDC (Faculté de Droit canonique), organism de cercetare în cadrul Laboratoire *Centre Histoire et Théologie* de l'Institut catholique de Toulouse, France, membru titular al *Société Internationale de Droit Canonique et de législations religieuses comparées* (Paris, France), membru al Centrului de cercetare: Academia Istorico-Juridico-Teologică „Petru Tocănel” din cadrul Institutului Teologic Romano-Catolic Franciscan din Roman, membru al Centrului de cercetare în domeniul traducerii și terminologiei (CTT), Universitatea din Craiova, responsabil colectiv: Discurs religios, membru fondator al Asociației Canonistilor din România, Roman,

Iulian Mihai L. Constantinescu

*Concurența dintre libertatea de religie și libertatea de asociere
în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului*

24 mai 2013; Membru în proiecte de cercetare științifică inițiate de Patriarhia Română: ex. Dicționarul de termeni juridico-canonici; Manualul de Drept canonic pentru Facultățile de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română; Publicații de autor și în colaborare în țară și în străinătate; Stagii de documentare în Elveția, Franța, Israel, Grecia și Italia; Participări la manifestări științifice naționale și internaționale în domeniul Dreptului canonic; Participării la emisiuni de radio și televiziune.

ABREVIERI

<i>BOR</i>	<i>Biserica Ortodoxă Română, buletinul oficial al Patriarhiei Române</i>
<i>GB</i>	<i>Glasul Bisericii, București</i>
<i>MA</i>	<i>Mitropolia Ardealului, Sibiu</i>
<i>MMS</i>	<i>Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași</i>
<i>MO</i>	<i>Mitropolia Olteniei, Craiova</i>
<i>O</i>	<i>Ortodoxia, București</i>
<i>RDC</i>	<i>Revue de droit canonique, Strasbourg</i>
<i>RDS</i>	<i>Revista de Drept Social, București</i>
<i>ST</i>	<i>Studii Teologice, București</i>
<i>TR</i>	<i>Telegraful Român, Sibiu</i>

INTRODUCERE

Gn ultima perioadă s-a constatat o scădere a disciplinei canonice în viața practică bisericească, pe fondul acestei disfuncționalități organice apărând în sânul Bisericii noastre tensiuni la nivelul primei categorii de membri ai Bisericii, clericii, care au culminat cu încercarea de organizare sindicală a acestora. Deși nu s-au generalizat în întreaga Biserică Ortodoxă Română, ci numai în unele dintre unitățile sale teritorial-administrative, sindicatele preoțești s-au înființat și s-au organizat fără acordul prealabil al autorității competente bisericești, ignorându-se disciplina canonică internă a Bisericii. Aceste sindicate ale preoților nu au apărut în Biserica noastră în anul 2008, ci tendințe de sindicalizare au existat și înainte, chiar și în alte Biserici Ortodoxe¹, mișcarea sindicală

¹ Vezi aici detalii la Isabelle DEPRET, *Eglise Orthodoxe et histoire en Grèce contemporaine. Versions officielle et*

intensificându-se imediat după Revoluția din 1989, însă, după cum subliniam, fără acordul sau binecuvântarea ierarhiei Bisericii, aceasta constatându-se și din hotărârile instanțelor române².

Este adevărat că cele mai mari tensiuni în sânul Bisericii noastre au fost provocate de către Sindicatul

controverses historiographiques, Collection Etudes grecques, dirigée par Renée-Paule Debaisieux, L'Harmattan, Paris, 2009, p. 117 (nota 494).

² „Printr-o hotărâre definitivă din 4 octombrie 1990, judecătoria din Medgidia a înscris în registrul sindicatelor sindicatul *Solidaritatea* al clerului ortodox din Arhiepiscopia Tomisului – Constanța, acordându-i personalitate morală (juridică, n.n.). De asemenea, reiese din motivarea hotărârii [...] din 3 iunie 2008 a Curții de Apel din Iași că sindicatul *Sfântul Mare Mucenic Gheorghe* al clerului ortodox a fost înscris în registrul sindicatelor și a obținut personalitate morală în virtutea unei hotărâri definitive din 5 iunie 2007 a judecătoriei din Hârlău” (§ 30, 31 [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-108841#{"itemid":\["001-108841"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-108841#{)), Vezi AFFAIRE SINDICATUL PĂSTORUL CEL BUN c. ROUMANIE, ARRÊT DE LA TROISIÈME SECTION, (*Requête n° 2330/09*), STRASBOURG, 31 janvier 2012, Renvoi devant la Grande Chambre, 09/07/2012 (site internet consultat pe 10 februarie 2012).

„Păstorul cel Bun” al clericilor și al laicilor din Mitropolia Olteniei (sindicat alcătuit din 35 de preoți și laici angajați ai Bisericii Ortodoxe Române), aceasta reieșind nu numai din evoluția procesului judiciar de dobândire a personalității juridice și de înregistrare legală în registrul sindicatelor, dar și din *poziția oficială fermă a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române împotriva unei astfel de forme asociative clericale necanonice.*

Întrucât instanțele din România au respectat libertatea religioasă, în speță autonomia Bisericii Ortodoxe Române de a se organiza și funcționa conform propriei legislații interne, respectând legislația canonică și statutar-regulamentară bisericească, membrii aderenți ai sindicatului, aflându-se într-o stare de neascultare față de ierarhie, au apelat la Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasboug, în *cauza Sindicatul „Păstorul cel Bun” c. României, nr. 2330/09.* Prima instanță (Secția a treia) a obligat statul român la recunoașterea acestei asocieri libere a clericilor în sindicate, considerând insuficiente argumentele instanței de recurs din România, pentru ca hotărârea definitivă a Marii Camere³ din

³ A se vedea AFFAIRE SINDICATUL « PĂSTORUL CEL BUN » c. ROUMANIE, ARRÊT DE LA GRANDE

data de 9 iulie 2013 să dea expresie libertății religioase și autonomiei Bisericii de a se organiza și funcționa conform propriului drept intern, întregindu-se jurisprudența Curții în sfera art. 11 al Convenției, *Libertatea de întrunire și de asociere*, dar și a art. 9, *Libertatea de gândire, de conștiință și de religie*, fiind pentru prima dată în jurisprudența CEDO când cele două libertăți fundamentale au fost în concurență.

Vom aborda această temă, în prezenta lucrare, considerând că această speță (*cauza Sindicatul „Păstorul cel Bun” c. României, nr. 2330/09*), tocmai prin noutatea ei (este prima speță în jurisprudența CEDO când două libertăți fundamentale, precum libertatea de asociere și libertatea religioasă (art. 11 și 9, Convenție), au fost în concurență), se impune prin actualitatea și importanța ei. Deci, această temă abordată aici este de maximă actualitate întrucât implică un conflict între libertatea religioasă și autonomia Bisericii pe de o parte și libertatea preoților de asociere în sindicate, pe de altă parte, aceasta fiind o noutate juridică și pentru jurisprudența europeană, cu numeroase implicații de ordin canonic.

CHAMBRE, (*Requête n° 2330/09*), STRASBOURG, 9 juillet 2013 (*Cet arrêt est définitif. Il peut subir des retouches de forme*).

În abordarea de față vom face referiri la cauza Sindicatul „Păstorul cel Bun” c. România, întrucât această cauză a marcat jurisprudența europeană privind relațiile Stat-Culte, precum și impunerea libertății religioase și dreptul cultelor de a se organiza și funcționa la nivel intern conform dreptului particular. Vom viza aici perspectiva juridico-canică, având în vedere multitudinea aspectelor antrenate de o astfel de temă, fără a dezvolta aici toată jurisprudența CEDO privind libertatea religioasă și autonomia cultelor, fiind vastă.

O astfel de temă trebuie să fie abordată de canoniștii Bisericilor Ortodoxe și ai Bisericilor surori, importanța ei reieșind din poziția fermă a Bisericii Ortodoxe Române și a altor Biserici europene, dar și a unor guverne europene și organizații la nivel european, în fața fenomenului sindicalist clerical, dar și din faptul că drepturile și libertățile fundamentale ale omului nu sunt în contradicție cu principiile canonice și ecleziologice pe care se fundamentează funcționarea Bisericii Ortodoxe.

Dezvoltarea problemei libertății sindicale a preoților, care vizează toate cultele religioase, atât prin implicarea libertății religioase, cât și a relației dintre culte și propriii angajați (clerici sau laici) se impune cu necesitate

astăzi, cu atât mai mult cu cât în cadrul Uniunii Europene se susține garantarea de către statele membre a libertății de religie și a nediscriminării, respectarea diversității religioase și cultura dialogului religios. În noul context european⁴, al extinderii Uniunii Europene spre Est, incluzând și state majoritar ortodoxe (România și Bulgaria, din 2007), statele membre, recunoscând importanța religiei și respectând statutul Bisericilor, trebuie să vegheze asupra actualizării legislațiilor pentru ca toate cultele să poată

⁴ În actualul context european, se poate constata că problema sublinierii principiului autonomiei externe a Bisericii față de Stat se impune a fi dezbătută, importanța problemei sindicatelor preoților, care deschide calea analizei actualei libertăți religioase în Europa, dar și a cauzelor interne bisericesti care duc la apariția tendinței de sindicalizare a clerului, este de reflectat în rândul canoniștilor și teologilor. Autonomia Bisericii față de Stat se impune a fi analizată cu atenție pentru a cunoaște limitele acesteia, dar și limitele competenței Statului, a instituțiilor sale în raport cu Biserica. Abordarea acestei tematici la nivel internațional, în ultimii ani, dar mai ales în cursul anului 2013, a fost determinată de pronunțarea Marii Camere a CEDO în cazul Sindicatul „Păstorul cel Bun” c. România, după ce prima instanță a CEDO (Secția a treia) a emis o decizie care nu este în concordanță cu ansamblul jurisprudenței recente a CEDO.

beneficia, în virtutea drepturilor fundamentale ale omului, de toate drepturile care se impun. Astfel, dreptul religiilor s-a dezvoltat în contextul aderării noilor state europene, în anii 2004 și 2007 (România și Bulgaria).

Uniunea Europeană respectă statutul Bisericilor și al organizațiilor religioase, iar aderarea de noi membri la uniune duce la îmbogățirea experiențelor religioase, în același timp sporind și nevoile religioase care sunt diferite la nivel local. În ceea ce privește relațiile cultelor cu statul în țările est-europene, acestea pot fi caracterizate printr-un sistem favorabil factorului religios, de independență reciprocă și nu de o separație în sens strict. Deși, teoretic, toate cultele beneficiază de aceleași drepturi, avându-se în vedere și numărul de credincioși, totuși Bisericii Ortodoxe, în cazul României, i se recunoaște importantul rol în istoria poporului român, contribuția la cultura și spiritualitatea poporului. Și în alte țări vest-europene, între cultele legal recunoscute, practica ne-a arătat că Biserica Romano-Catolică, majoritară fiind, este privită ca fiind „*primus inter pares*” între celelalte culte⁵. Însă, tendința de secularizare

⁵ A se vedea aici R. GEORGES, *La nature juridique des traitements du clergé catholique*, în *Annales de droit et de sciences politiques*, 1962, p. 85-122.

este ireversibilă, consecințele observându-se din analiza dreptului civil bisericesc în țările din vestul Europei, dar și în viața bisericească și în relațiile Stat-culte în țările majoritar ortodoxe din est.

Pierderea graduală a autonomiei cultelor în anumite domenii este un semn al secularizării, aceasta observându-se și din influența dreptului muncii, dar și din tendința de control a statului asupra cultelor în ceea ce privește procedurile bisericești interne⁶.

⁶ P. De POOTER, *De rechtspositie van erkende erediensten en levensbeschouwingen in Staat en maatschappij*, Larcier, Bruxelles, 2003, p. 480-575.